

v ekonomskih praksah, ne v rasi, kajti zamisel o rasi ne služi odkrivanju človeških razlik, ampak vsiljevanju razdora med ljudmi. V sklepnem poglavju, imenovanem *Kaj vemo in zakaj je to pomembno*, avtor v podporo tej misli naniza deset trditev, ki jih na kratko argumentira z dognanji biološke antropologije in nakaže točke preloma, na katerih znanost producira oziroma podpira rasizem.

Avtor sklene knjigo z mislijo, da je v znanosti zelo preprosto videti zelene rezultate in da je zbiranje ter razširjanje intelektualno potvorjenih informacij, na katere moramo biti pozorni, žal precej pogosto. Takšne informacije se največkrat udobno ugnezdiijo v raznih poenostavljenih oblikah »znanstvenih« hipotez, ki pa jih ni mogoče preveriti z znanstvenimi metodami (t. i. psevdoznanost). Tisti, ki čivkajo najglasneje (in imajo zato največ moči), tovrstno psevdoznanost pogosto podpirajo zavoljo podpihovanja razdora med ljudmi, z namenom uveljavljanja svoje avtoritativnosti.

313

Znanstvena spoznanja praviloma odsevajo prevladujoče družbene predstave v danem času in v novih preoblecak niso nič manj nevarna. S to mislijo spremna beseda prevajalca Rajka Muršiča besedilo ameriškega biološkega antropologa postavi v kontekst našega lokalnega okolja in konkretizira zdrse znanosti v rasizem. Zdrsi se dogajajo v primerih, ko se družbene pojave želi opredeliti kot biološko dane in se pojem rase uporablja kot biološke kategorije in objektivna znanstvena dejstva, tako v šolskem kurikulumu kot v javnem diskurzu. Ti dve področji (izobraževanje in družbena integracija) pa sta v človeških življenjih pravzaprav zelo pomembni. Z njuno pomočjo rasizem še vedno gnezdi na udobnem prestolu in ne bo nehal obstajati, četudi se bo njegov obstoj ignoriralo ali zanikalo.

Zaradi dostopne poljudnoznanstvene pisave, namenjene širokemu krogu bralk in bralcev, lahko na knjižico Jonathana Marksa gledamo kot na priročnik, ki nam bo pomagal pri debatnih bojih o poenostavljenih konceptih rase in sodobnih pritenjenih oblikah rasizma v znanosti oziroma družbi. Ob koncu Znanstvenega kazala je Karmen Šterk še dejala, da je rasizem lingvistična kategorija, ki se producira skozi konstantno nerefektirano rabo. Če se z njeno trditvijo strinjamo, se zdi smiselno, da bi brezskrbno pohajkovanje rasizma po vsakdanjem življenju delno omejili tudi z zavestno uporabo jezika, v kolikor se želimo oblikovati v solidarnostno in ne izkoriščevalsko družbo.

Nežka Struc

Nika Kovač: *Moja odločitev: Pričevanja, pravice in predsodki o splavu*. Maribor: Aristej, 2020, 139 str.

Nika Kovač, etnologinja in kulturna antropologinja in magistrica s tega področja s tematiko reproduktivnih pravic na študijskem programu KREOL – kulturna raznolikost in transnacionalni procesi, ki poteka na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete v Ljubljani, je avtorica dveh del za mladino in strokovne publikacije

Moja odločitev. Antropologija spola ter svetovno gibanje #MeToo/JazTudi, upor žensk proti spolnemu nasilju se prepletata z njeno siceršnjo dejavnostjo ozaveščanja o družbenih pravicah v Inštitutu 8. marec, ki ga je ustanovila leta 2020 in pri katerem sodelujejo številni prostovoljci.

Moja odločitev skozi pričevanja osmih zgodb ženk predstavlja, kako poteka umetna prekinitev nosečnosti, s poudarkom na ženskih pravicah in njihovi avtonomiji za odločitev o tem, kdaj in ali sploh bodo imele otroke. Tematsko je razdeljena na osem poglavij, ki bralca vodijo od zgodovine nosečnosti in splava, umetne prekinitve nosečnosti in pravic žensk, do družbenih posledic splava, stigmatizacije žensk, ekonomskega položaja žensk, ki se odločijo za splav, ter nedopustnih posegov v svobodo odločanja, odnosa zdravstvenega osebja in občutkov žensk v zvezi s splavom. V vsako poglavje nas uvede osebno pričevanje ženske (z izmišljenim imenom) z avtoričinimi kontekstualnimi dodatki.

314

Idejo za knjigo je avtorica dobila na konferenci na Irskem leta 2016, kjer je splav prepovedan od leta 1861 kljub številnim prizadevanjem, da bi bilo drugače, in kjer je od leta 1980 vsaj 150.000 Irk odpotovalo v tujino, da bi opravile splav, tiste brez sredstev ali podpore okolja pa so ga opravile na črnem trgu, pri čemer jih je nemalo tudi umrlo. Na referendumu 2018 so na Irskem sicer izglasovali uzakonitev možnosti splava, a to ni pomenilo, da je bila ta pravica dejansko dostopna, saj so se družbeni pritiski in celo pritiski medicinskega osebja v bolnišnicah na ženske nadaljevali. Avtorica Nika Kovač se je na tem strokovnem srečanju začela spraševati, kakšen je razkorak med prakso v vsakdanjem življenju v Sloveniji in formalnopravno ureditvijo tega področja, kjer je svobodno odločanje o rojstvu otrok vpisano v ustavo, ter kakšne družbenokulturne posledice ima splav za ženske pri nas.

Zato je v sklopu magistrskega študija prek svojega Facebook profila nagovorila ženske, da bi spregovorile o tej tabuizirani temi in odzvalo se je 52 oseb. Z žrebom je nato v treh nizih izbrala sogovornice, saj so se vmes nekatere premislile, in nato opravila polstrukturirane intervjuje z njimi na javnem mestu, pri sebi doma ali prek videoklica v času pandemije koronavirusa. V intervjujih jih je spraševala o petih izhodiščnih temah: osebni izbiri za splav, percepciji pogojev, ki jih zagotavlja država, možnosti posvetovanja o splavu, odzivu bližnjih in ali je šlo pri odločitvi za svobodno izbiro ženske ali prisilno izbiro zaradi ekonomskih in socialnih pogojev. V pogovorih so jo zanimala tudi občutja žensk ob in po posegu, odnos zdravstvenega osebja ter spoštovanje zasebnosti. Etično stališče žensk do umetne prekinitve nosečnosti pri tem ni bilo v ospredju, saj je avtorica ustavno svoboščino jemala kot dano dejstvo, zanimalo jo je pretežno to, kar so pripovedovalke same označile kot bistveno. S knjigo je bil namen zbiranja zgodb o splavu upravičen – avtorica je dala glas ženskam in njihovim zamolčanim zgodbam ter prek njih opozorila na trdno zakoreninjena prepričanja v zvezi z ženskim telesom, ki se odražajo v tabuizaciji splava, nespoštovanju ženskega telesa in stigmatizaciji žensk, ki so se za splav ali celo za kontracepcijo odločile. Ker je umetna prekinitev nosečnosti povsod po svetu vroča politična tema, se je avtorica morala soočiti tudi s posledicami svojega javnega delovanja v korist pravice do izbire, saj se je njeno ime znašlo na seznamu »abortivnega lobija«, ki da je odgovoren za smrt več tisoč ljudi. Tudi ni odveč omeniti, da je s svojim drznim in smelim delovanjem v okviru Inštituta 8. marec razkrila in celo preprečila politične spletke, ko je februarja 2021 vložila pobudo za zbiranje podpisov v podporo predlogu

novela kazenskega zakonika za redefinicijo kaznivega dejanja posilstva, pravočasno zbrala zadostno število podpisov, pri čemer so se ji pridružili številni prostovoljci in nevladne organizacije, v tem času pa je vlada na tihem vložila svoj predlog zakona, v katerega je vnesla model samo *ja* pomeni *ja*. Vlada je želela s svojim predlogom novele kazenskega zakonika prehiteti Inštitut 8. marec, toda njen predlog so nazadnje zaradi pomanjkljivosti umaknili iz obravnave in je bil kot prvi obravnavan predlog zavoda.

Pričevanja žensk, ki so izpostavljena v knjigi *Moja odločitev* in nadgrajena z drugimi viri, ne kažejo enoznačnih izbir žensk, teh avtorica tudi ni posploševala. Njihove subjektivne odločitve, temelječe na izbiri, ki ne daje prednosti materinstvu pred lastnim zdravjem ali počutjem ali pa dajejo prednost že rojenim otrokom, postavljajo v ospredje svobodno izbiro in odsotnost prepovedi. Ob tem pa opozorijo na trdovratnost tabujev in na »ljudska« prepričanja o lastništvu ženskega telesa. Vsekakor pa so zgodbe kot uvodni takti k poglavjem posrečena izbira, ki pri bralcu sprožijo empatijo in zanimanje za druge bolj podatkovne razlage, ki se uravnovešeno in pregledno prepletajo z osrednjo rdečo nitjo.

Mojca Ramšak

Marija Makarovič: *Kmečka abeceda*. Cerknica: Javni sklad RS za kulturne dejavnosti, Območna izpostava, 2000, 56 str.

Etnologinja z najobsežnejšim opusom krajevnih in tematskih monografij in uredniških del z objavami etnološkega gradiva dr. Marija Makarovič (roj. 1930, kar ni nepomembno) je v svojem devetdesetem letu izdala že četrto slikanico *Kmečka abeceda* (prvi dve sta izšli leta 1979 in 1983, tretja z naslovom *Abece* pa leta 2009). Avtoričino nagnjenje in veselje do pisanja pesmic za otroke z etnološko vsebino sega v njena dvajseta leta, ko je v *Pionirskem listu* (7/1954 (31. 3.), št. 27, str. 1) pod psevdonimom Vrbanova Mojca objavila pesmico *Pomlad, pomlad*. S psevdonimom se je podpisala, ker ji je bilo malo nerodno, kaj bi si o njej in njeni resnosti mislili njeni kolegi etnologi iz Slovenskega etnografskega muzeja, kjer je bila takrat zaposlena eno leto. Potem je poleg *Kmečkih abeced*, ki so nekakšen mini ilustriran otroški slovar pojmov v verzih, ki se nanašajo pretežno na gospodarsko življenje in oblačilno kulturo na podeželju, kar so pretežno tudi glavne teme njenih knjig, izdala še več drugih knjig za otroke. Po upokojitvi v Slovenskem etnografskem muzeju (1989) in v času, ko je že bila babica, je napisala še otroške knjige *Kmet* (1997), *Vija vaja bučijaja*¹ z dodano zgoščenko (2002), *Abece* (2009) in *Kalinovnjak* (2012).

Že ko sem pripravljala njeno biografijo in bibliografijo ob njeni sedemdesetletnici²

¹ Bučijaja je vzdevek Marije Makarovič, ki je sestavljen iz prvega dela besede bučibica (kor. babica) in njenega muzejskega vzdevka Jaja (sestavljen iz zadnjih črk njenega imena Marija in prvih dveh črk njenega deklškega priimka Jagodic).

² Oboje objavljeno v *Etnolog* 2000 (10) pod naslovoma: Bibliografija Marije Makarovič ob njeni 70-letnici, str. 354–391; in *Carpe diem – zagrabi dan: o življenju in etnološkem opusu dr. Marije Makarovič*, str. 17–21.